

Struik, L. A., *Oranje in ballingschap 1795-1813. Een Odyssee* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 2006, 459 blz., €39,50, ISBN 90 6707 606 6).

Men zou bijna spreken van een trend. De afgelopen jaren verschijnen er namelijk opvallend veel boeken van gepensioneerde academici, die als amateur-historicus onderzoek hebben gedaan naar een bepaald onderwerp uit de Bataafs-Franse tijd. Ir. Evert Vles is daarvan een goed voorbeeld met zijn biografieën van *Hartog de Lemon* (2000) en *Pieter Paulus* (2004) en een beschrijving van *De omwenteling van 1813* (2006). Verder kunnen worden genoemd: oud-conrector Anne Aalders (1937) over de *Kozakken in Nederland, 1813-1814* (2002); brigade-generaal b.d. Gérard Geerts (1936) over de *Frans-Nederlandse militaire betrekkingen, voornamelijk in de Franse tijd* (2002); professor Leo Turksma (1924) over *Van Hogendorp, Krayenhoff, Chassé en Janssens, generaals in Bataafse-Franse dienst* (2005) en mr. Ton Landheer (1930) over *De wisselvallige levensloop van Christiaan Antonij Ver Huel* (2006). Op zich zijn dit natuurlijk nobele ondernemingen, maar wat is waarde van deze publicaties? Waarom zijn zij geschreven, en voor wie zijn ze bedoeld?

Deze vragen dringen zich opnieuw op bij lezing van *Oranje in ballingschap* van de onderwijsdeskundige mr. L.A. Struik (1925). Ook deze auteur heeft, na zijn pensionering als directeur van het Centraal Bureau voor het Katholiek Onderwijs, niet stilgezeten. In 1998 publiceerde hij Katholiek onderwijs in de tijd van Willem I tot Paars, en bij het onderzoek voor dit boek raakte hij – blijkens het ‘Woord vooraf’ – geboeid door het gedwongen verblijf van de Oranjes in het buitenland in de jaren dat revoluties en oorlogen Europa overspoelden. Het is deze roerige periode die Struik, ‘bezien vanuit de beleving van de Oranjes in de jaren van ballingschap’ in zijn nieuwe boek wil belichten. Onder het motto ‘Het verleden is publiek bezit en de toegang daartoe moet zo open mogelijk zijn’, richt hij zich daarmee nadrukkelijk op ‘een groter publiek’.

Ook een amateur-historicus dient echter de regels van het vak in acht te nemen. Tegen een chronologisch ingerichte beschrijving als die van Struik bestaat op zich geen bezwaar. Maar deze zou idealiter toch een of meer leidende gedachten moeten bevatten die, nadat ze in een inleiding zijn gepresenteerd, het betoog structureren om ten slotte in een conclusie te worden samengevat en uitgewerkt. Van dit alles is in dit boek geen sprake. Of het zou het impliciete Oranje-finalisme moeten zijn, van waaruit Struik zijn boek heeft geschreven: het is voor hem volstrekt vanzelfsprekend dat de Oranjes in 1795 ten onrechte uit hun functies zijn verdreven en in 1813 het volste recht hadden in hun oude machtspositie te worden hersteld. De kroniekmatige opzet van het boek heeft als onvermijdelijk gevolg dat de auteur hoofd- en bijzaken onvoldoende van elkaar weet te onderscheiden. Bovendien verdwijnen door de vaak paginalange uiteenzettingen van politieke, diplomatieke en militaire gebeurtenissen elders in Europa de Oranjes bij herhaling geheel uit beeld. Ook het centrale begrip ‘ballingschap’ wordt door de auteur nergens

gedefinieerd en daardoor in wisselende betekenissen gebruikt. Van de vele literatuur over dit – de laatste jaren – erg populaire thema is in *Oranje in ballingschap* geen spoor terug te vinden.

In ambachtelijk opzicht schort er eveneens het nodige aan dit boek. Zo citeert Struik vaak en uitvoerig uit brieven, maar hij voegt daaraan nergens een bronvermelding toe. Deze ernstige tekortkoming kan niet worden verklaard uit een mogelijke vrees van de auteur zijn ‘groter publiek’ met annotatie te zullen afschrikken. De tekst bevat namelijk weldegelijk enkele noten, maar die dienen alleen voor nadere toelichtingen en uitweidingen bij bepaalde passages. Afwijkend van de gangbare praktijk is ook de achter in het boek opgenomen ‘Lijst van personen’: een alfabetische lijst van namen, met daarachter een beknopte vermelding van de hoedanigheid waarin de betrokkene in de tekst wordt genoemd. Aangezien hieraan geen bladzijdennummers zijn toegevoegd, kan deze lijst niet dienen als personenindex, wat het moeilijk maakt dit lijvige werk als handboek te gebruiken.

Trouwens, los van dit euvel wordt de betekenis die *Oranje in ballingschap* als handboek zou kunnen hebben, toch al tenietgedaan door het uitzonderlijk grote aantal feitelijke onjuistheden dat het boek bevat. Die variëren van foutief gedateerde gebeurtenissen, verkeerd gespelde namen en ten onrechte toebedeelde rangen, functies en titels tot aperte onwaarheden: Krayenhoff week in 1787 niet naar Frankrijk uit (39, 45); de Oostenrijkers vochten niet samen met de Pruisen bij Valmy (51, 433); Barras bleef niet door intriges, maar door puur toeval ononderbroken lid van het Directoire (59); tijdens de onderhandelingen over het Haags Verdrag bestond de Nationale Vergadering nog niet (63); prins Willem V deed de brieven van Kew niet uitgaan als kapitein- en admiraal-generaal, maar als opperbewindhebber van de VOC (73); de Nassause Erbverein van 1783 kan onmogelijk hebben geanticipeerd op de annexatie van de linker Rijnsoever door het revolutionaire Frankrijk in 1795 (77); bij de muitereien op de Britse vloot in 1797 ging het niet om piraten, maar om matrozen (104); de industriële revolutie in Groot-Brittannië is niet ‘uitgebroken’ omstreeks 1801 (158) etcetera, etcetera. Eenzelfde slordigheid blijkt ook uit de inconsequente spelling van eigennamen en de vele zetfouten die de tekst ontsieren. Het lijkt of de drukproefcorrectie erbij is ingeschoten.

In *Oranje in ballingschap* is zonder twijfel heel veel tijd en energie gestoken, maar de toets der kritiek kan het niet doorstaan. Voor professionele historici schiet het tekort vanwege de genoemde wetenschappelijke gebreken in vorm en inhoud en door het ontbreken van een moderne benaderingswijze en een nieuwe visie. Maar ook voor het door de auteur beoogde publiek van historisch geïnteresseerde leken voldoet het boek niet. De weinig gestructureerde en gedoseerde informatie over onderhandelingen en intriges, over oorlogen en verdragen vragen wel erg veel van de lezer: het is te moeilijk en ook te saai. Alle dramatiek die het onderwerp ontegenzeggelijk in zich heeft, gaat verloren in een opsommerige detailzucht en in ellenlange citaten. Een gemiste kans, kortom, of beter: een dubbel gemiste kans.

A.J.C.M. Gabriëls

Wal, J. van der, 'We vieren het pas als iedereen terug is'. *Terschelling in de Tweede Wereldoorlog* (Dissertatie Groningen 2007, Franeker: Van Wijnen, 2007, 456 blz., €49,50, ISBN 978 90 5194 298 9).

Naast algemene overzichtswerken als *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* en specialistische werken als *Zo zong de NSB* is er altijd veel aandacht geweest voor regionale studies over de Tweede Wereldoorlog. Van verzet in Alkmaar tot collaboratie in Zaandam, zullen we maar zeggen. De eerste boeken en boekjes werden vlak na de oorlog geschreven en waren vaak van de hand van amateur-historici, de bovenmeester of een lokale journalist. Ze hadden de oorlog zelf meegemaakt, vader had in het verzet gezeten en moeder had onderduikers verzorgd. Ook in dit genre heeft de professionaliteit toegeslagen; zie de vuistdikke boeken over Den Haag (1995) en Rotterdam (2006), maar ook vroegere werken, bijvoorbeeld over Zeeland (1990) overstijgen de regionale zelfvoldaanheid.

Nu heeft Terschelling ook zijn oorlogsboek, geschreven door een Friese journalist die op deze studie in Groningen promoveerde. Zijn vader moest in 1943 in de Caribische Zee 'temidden van de haaien zwemmen voor zijn leven', valt te lezen in het woord vooraf. Het boek is in drieën ingedeeld; Terschelling in historisch perspectief, Onder Duitse bezetting en De zeelieden. Over dat laatste had Van der Wal in 2001 al een boek gepubliceerd, zodat daar, behalve over de steun voor de familieleden van zeelieden die voor de geallieerde zaak varen, weinig nieuws is te vinden. Het eerste deel begint bij 5.000 voor Chr. en behandelt het ontstaan van alle dorpen, de taal, de lokale beroemdheden zoals Willem Barentsz ('vermoedelijk' geboren op Terschelling), de visserij, het loods- en het reddingswezen, de veeteelt, de akkerbouw, het 'eilandergevoel', etc. Het hoofdstuk eindigt met een lofzang op de Terschellingse zorgzame samenleving met een 'intensieve vorm van solidariteit'. Deze uit zich door burenplicht en het bestaan van Fondsen die gebruikt werden om bijvoorbeeld vissersweduwen en haar kinderen te ondersteunen.

Het hoofddeel dus; de bezetting. Eerst worden de relaties tussen de bezetters en de bevolking belicht, ingedeeld in vier tijdfases. Elk stuk wordt haast plichtsgetrouw ingeluid met een stukje over het grote geheel, ontleend aan onder andere Warmbrun, De Jong en Blom en dan volgt de specifieke Terschellingse invulling. Centraal staat dat het vooroorlogse isolement van Terschelling allesbepalend was; dat was voor de oorlog ook al zo, maar tijdens de bezetting al helemaal. Voor de Duitsers (variërend van duizend tot meer dan tweeduizend man) was het heel eenvoudig al het in- en uitgaande verkeer te controleren; ze hoefden alleen de boot naar het vasteland in de gaten te houden en ander verkeer te verbieden. Je mocht Terschelling slechts met Duitse toestemming verlaten en het toeristenverkeer werd gewoonweg verboden. Dat resulteerde volgens de schrijver in een situatie waarin de bevolking betrekkelijk vreedzaam omging met de bezetter en slechts in de laatste maanden liet men over en weer van vijandigheid blijken. De Duitsers bleken zich over het algemeen fatsoenlijk te gedragen, werden al snel nauwelijks als vijand gezien,